

Petru BUTUC
Universitatea Pedagogică
de Stat „I. Creangă”
(Chișinău)

ASPECTE ALE MOTIVAȚIEI FACTORULUI SEMANTIC ÎN SINTAXĂ

Aspects of the semantic factor 's motivation in syntax

Abstract. For the type division of the sentence's parts, the semantic factor is definite, because it conceives the research from contents to structures, and it is based on their communication relations aspect and on a natural logic for indentifying the meaning correlation as a basis of predicative indicators. Moreover, the sentence types, divided onto semantic principle, are numerous and various.

Keywords: semantic factor, syntactic and semantic motivation, logical-semantic criterion.

În prezent, termenul „semantică” este utilizat în mai multe domenii științifice, obținând, drept consecință, variate semnificații și o răspândire mult mai largă. Și în lingvistică, deși termenul respectiv a rămas să fie întrebuințat cu sensul lui lexical clasic (unitate ce marchează conținutul semnificativ al unui cuvânt sau îmbinări de cuvinte), totuși la analiza faptelor de limbă, semnificația factorului semantic este tratată de pe diferite poziții, în mai multe direcții. Astfel, pentru unii lingviști (plasați pe idei descriptiviste), categoria semnificației este una din exterior, în raport cu limba, ceea ce face ca semantica să nu aibă pentru ei niciun temei de a obține vreo motivație în știința despre limbă.

Pentru lingviștii-funcționaliști, adepți ai școlii pragheze, cercetarea faptelor de limbă este însă de neconceput, ireală chiar, fără categoria semnificației (fără semantică), nu numai în lexicologie, dar și în morfologie, și în sintaxologie. Lingvistul Z. Z. Katz, de asemenea adept al școlii funcționaliste, vorbind despre motivația semantică în sintaxă, susține, pe bună dreptate, că „factorul semantic al descrierii lingvistice pune interpretarea faptelor de limbă în corespundere cu structura de profunzime a oricărei propoziții din limbă”. [1, p. 38] Cu alte cuvinte, „în timp ce componentul fonologic întrunește prezentarea fonetică a propoziției, componentul semantic construiește prezentarea aceluși conținut, care, într-o situație comunicativă, reală, firească, poate fi exprimat printr-o unitate ce-și are prezentările ei fonetice pertinente. Componentul semantic este implicat în descrierea capacității vorbitorului de a înțelege și a crea fără sfârșit propoziții noi, asigurând, totodată, și interpretarea fără sfârșit a multitudinii de propoziții”. [1, p. 33] De aici reiese, despre componentul semantic al descrierii lingvistice, că el

face posibil ca sintaxa să-și poată manifesta pe deplin infinitele capacități survenite din caracterul ei relevant, ceea ce înseamnă, după părerea noastră, că sintaxa dispune de multiple forme de organizare structurală a unităților ei, păstrând, în paralel, același conținut semantic și comunicativ.

Din punct de vedere onomasiologic, relevanța structurală a sintaxei pentru semantică poate avea loc în toate situațiile comunicativ-sintactice, însă mult mai pregnantă este în cadrul unor fenomene lingvistice, care, în general, par să formeze niște abateri de la norma structurilor gramaticale, deși, atât în limba vorbită, cât și în cea scrisă, au o pondere deosebit de mare. E vorba de repetiții, tautologii și pleonasme, care se manifestă în toate funcțiile sintactice, atât la nivelul propoziției, cât și la nivelul frazei.

În versurile eminesciene: 1) „O, rămâi, rămâi la mine,/ Te iubesc atât de mult...” și 2) „Mircea însuși mână-n luptă vijelia'ngrozitoare,/ Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare.” avem repetițiile verbale rămâi, rămâi și vine, vine, vine, care au fost utilizate de autor cu scopul de a evidenția semnificația (1) dorinței insistente, reieșite din sentimentul profund al nostalgiei și (2) semnificația intensității efectuării acțiunii. Sensurile informative preconizate, ce s-au dorit evidențiate în toată amploarea lor efektivă și semantică, i-au impus sintaxei atare forme structurale. Deși aceste semnificații mai pot fi căpătate și prin alte structuri sintactice, motivația lor semantico-sintactică însă o pot obține doar prin fenomenul repetiției, adică prin reluarea verbelor.

La nivel sintactic, aceste unități propoziționale necesită o tratare în bloc, întrucât, în asemenea situații comunicative, se exprimă compatibilitatea dintre unitățile funcționale sintactice și unitățile semnificative (semantice). Aceste două părți de propoziție (rămâi, rămâi și vine, vine, vine) au funcție sintactică de predicate verbale, fiind create din stringenta necesitate a vorbitorului de a transmite un anumit mesaj, cu un conținut substanțial, prin care se realizează plusvalori semantico-sintactice (în exemplul unu – o dorință insistență și în exemplul doi – intensitatea efectuării acțiunii), ceea ce înseamnă că, din punct de vedere teoretic, o realitate conținut-substanțială și-a găsit, respectiv, și o formă de exprimare adecvată. Astfel, semantica lor informativă și-a găsit motivație logică în atare structuri sintactice.

Notă. *Motivația factorului semantic este evidentă nu numai la delimitarea tipologică a structurilor sintactice cu funcție de predicate verbale, dar și la delimitarea celorlalte părți de propoziție. Astfel, în temeiul aceluiași fenomen de limbă (repetiții, tautologii, pleonasme și alte construcții sintactice), punând la bază criteriul semantic, putem identifica și structuri cu plusvalori semantico-sintactice ale subiectului propoziției, ale atributului, ale complementelor etc. Invocăm, în acest sens, doar două situații sintactice, pentru subiect ca parte principală, marcându-le prin subliniere, fără a le face comentariu: „Janet avea un loc bun la cămin, într-o cameră cu încă două vechi prietene, iar pe Horia îl așteptau drumurile și iară drumurile”. (Ion Druță); „Sus pe muchia dealului,/ Merge-n voia calului/ Un bujor de căpitan/ Care poartă buzdugan”. (Vasile Alecsandri)*

Delimitarea granițelor structurale ale acestor unități sintactice predicative se face însă pornindu-se doar de la criteriul logico-semantic, și nicidecum de la cel al formei structural-gramaticale, întrucât numai sensul comunicativ-informativ (semantica-sin-

tactică) a îmbinat, funcțional, aceste grupuri de verbe, în scopul creării sus-numitelor plusvalori semantico-sintactice ale acestor predicate verbale în sintaxa limbii române. Reluarea aceluiași verb (de două și, respectiv, de trei ori) nu semnifică și efectuarea în paralel a aceleiași acțiuni, de două și, respectiv, de trei ori. Repetarea verbelor generează doar plusvalorile semantico-sintactice, conținute în aceste grupuri de verbe.

Totodată, e necesar să se știe că, în atare situații sintactice, unde avem la bază unitatea dialectică dintre formă și conținut, funcția directorie îi revine în permanență conținutului informativ-comunicativ (semanticii sintactice), și nicidecum formei structural-gramaticale, deoarece se știe că nu există și nici nu poate exista în sintaxă o formă gramaticală abolită total de conținut informativ-comunicativ. Orice formă structural-gramaticală este nu numai generată, dar și motivată de un sens informativ, deoarece „forma, în sintaxă, rămâne a fi întotdeauna expresia internă a oricărui tip de informație, pe care vrea să și-o creeze omul prin vorbire”. [2, p. 96]

Orice enunț logic comportă atât relații funcționale sintactice, cât și relații semantice conținutale. Astfel, în toate funcțiile sintactice (propoziționale și frastice) se îmbină două aspecte fundamentale ale limbii: cel semantic și cel sintactic funcțional, ceea ce face ca între structurile unităților sintactice și cele semantice să existe o interacțiune. Aceste două planuri (sintactic și semantic) rămân a fi corelative, dar nu și identice, pentru că fiecare dintre ele, după cum am văzut, își manifestă și caracteristicile proprii. Ceea ce unește aceste două planuri este, bineînțeles, semantica (semnificația lingvistică, sensul informativ), căci, de altfel, ar fi inutilă și absurdă comunicarea omului prin limbă. „Sensul informativ” sau semantica sintactică, „în ultimă instanță, reprezintă rațiunea de a fi a structurii sintactice” [3, p. 12] sau „Sensul, după cum susține profesorul bucureștean Ion Diaconescu, este un factor de coeziune sintactică, după cum organizarea, structura sintactică este un factor de coeziune semantică”. [4, p. 112]

În concluzie, susținem că studiul sintaxei nu poate fi întreprins fără semantică, întrucât semantica alcătuiește substanța actului comunicării și condiționează, prin motivație, în cea mai mare măsură, procesele de selecție și de distribuție a unităților sintactice. De aceea, la delimitarea tipologică a părților de propoziție, e necesar să se țină cont de faptul că orice sens informativ-comunicativ își are, respectiv, și o motivație, care se realizează printr-o formă structural-gramaticală: în sintaxă, forma constituie în permanență motivația unui conținut semantic.

Referințe bibliografice

1. Z. Z. Katz. *Semanticeskaya teoria* // *Novoie v zarubejnoi lingvistike*, Vîp. X. Moscova, 1983, p. 33.
2. Budagov R. A. *Iazâk i reci v crugozore celoveca*. Moscova: Dobrosvet, 2000, p. 96.
3. Tesnière L. *Éléments d'une syntaxe structurale*. Paris, 1959, p. 12.
4. Ion Diaconescu. *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*. București, 1989, p. 112.